

Sygn. akt III Ca 1893/18

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 5 września 2019 r.

Sąd Okręgowy w Gliwicach III Wydział Cywilny Odwoławczy w składzie:

Przewodniczący – Sędzia Sądu Okręgowego Magdalena Balion - Hajduk

Sędziowie Sądu Okręgowego: Gabriela Sobczyk

B. B.

Protokolant stażysta Marzena Makoś

po rozpoznaniu w dniu 27 sierpnia 2019 r. w Gliwicach

na rozprawie

sprawy z powództwa P. B.

przeciwko V. L. Towarzystwa (...) w W.

o zapłatę

na skutek apelacji powoda

od wyroku Sądu Rejonowego w J. Z.

z dnia 20 lipca 2018 r., sygn. akt I C 910/17

1. zmienia zaskarżony wyrok w ten sposób, że:

a) zasądza od pozwanej na rzecz powoda 2 804,58zł (dwa tysiące osiemset cztery złote i pięćdziesiąt osiem groszy) z ustawowymi odsetkami za opóźnienie od 14 lutego 2017 r.,

b) oddala powództwo w pozostałej części,

c) zasądza od pozwanej na rzecz powoda 820,39zł (osiemset dwadzieścia złotych i trzydzieści dziewięć groszy) tytułem zwrotu kosztów procesu;

2. zasądza od pozwanej na rzecz powoda 891zł (osiemset dziewięćdziesiąt jeden złotych) tytułem zwrotu kosztów postępowania odwoławczego.

SSO Barbara Braziewicz SSO Magdalena Balion – Hajduk SSO Gabriela Sobczyk

Sygn. akt III Ca 1893/18

UZASADNIENIE

Zaskarżonym wyrokiem z 20 lipca 2018 r. Sąd Rejonowy w J. Z. oddalił powództwo; P. B. przeciwko V. L. Towarzystwu (...) SA o kwoty 3.240,00zł wraz z odsetkami ustawowymi od dnia 14 lutego 2017 roku w związku z nieważnością umowy, ewentualnie o zasądzenie kwoty 2 804,58zł wraz z odsetkami ustawowymi od dnia 14 lutego 2017 roku w związku z abuzywnością postanowień Ogólnych Warunków Ubezpieczenia na Życie z Ubezpieczeniowym Funduszem

Kapitałowym ze składką regularną (...) tj. §23 ust. 5 OWU oraz ust. 15 załącznika nr 1 do OWU wraz z tabelką i zasądził od powoda na rzecz pozwanego 917 zł tytułem zwrotu kosztów postępowania.

Sąd Rejonowy ustalił, że 16 grudnia 2010 roku powód P. B. złożył w (...) Spółki Akcyjnej z siedzibą w W. (poprzednika prawnego pozwanego V. L. Towarzystwo (...) w W.) wniosek o zawarcie umowy ubezpieczenia na życie z ubezpieczeniowym funduszem kapitałowym „M. (...) o indeksie (...)”. Zawarcie umowy między stronami zostało potwierdzone przez pozwanego wystawieniem polisy nr (...). Umowa została zawarta na okres 20 lat, tj. od 16 grudnia 2010 roku do 15 grudnia 2030 roku. Składka ubezpieczeniowa była regularna i wynosiła 200 złotych miesięcznie. Powód był informowany przez przedstawiciela pozwanej, iż przedmiotowy produkt jest długoterminowy i że nie można się z nich wycofać wcześniej bez poniesienia kosztów.

W polisie wskazano, iż świadczenie z tytułu Dożycia wynosi wartość rachunku, a świadczenie z tytułu Śmierci zostało ustalone jako wyższa z kwot: kwota równa Wartości Rachunku powiększona o kwotę równą 10% Wartości Części Bazowej Rachunku lub kwota równa sumie wpłaconych Składek Regularnych i Składek Dodatkowych zmniejszona o wartość środków odpisanych z Rachunku Jednostek Funduszy w związku z częściowymi wypłatami Świadczenia Wykupu. Nadto w polisie wskazano, że Świadczeniem Wykupu jest kwota nie wyższa, niż kwota odpowiadająca Wartości Części W. Rachunku powiększona o określony procent Wartości Części Bazowej Rachunku, zgodnie z odpowiednią tabelą wskazaną w Załączniku nr 1 do OWU.

Prawa i obowiązki wynikające z umowy zostały określone także w Ogólnych Warunkach Ubezpieczenia na Życie z Ubezpieczeniowym Funduszem Kapitałowym ze Składką Regularną (...) ((...)) z uwzględnieniem postanowień zawartych w postanowieniach szczególnych do Ogólnych Warunków Ubezpieczenia na Życie z Ubezpieczeniowym Funduszem Kapitałowym ze Składką Regularną M. (...) o indeksie (...) - (...) - (...), jak również Regulaminie Ubezpieczeniowych Funduszy Kapitałowych o indeksie (...) - (...).

Zgodnie z §23 ust. 5 OWU Wysokość Świadczenia Wykupu na dany dzień jest równa Wartości Części W. Rachunku oraz określonego procentu. W myśl ust. 15 załącznika nr 1 do OWU określony procent Części Bazowej Rachunku wypłacany Ubezpieczającemu, w przypadku odpisania Jednostek Funduszy z Części Bazowej Rachunku w związku z całkowitą lub częściową wypłatą Świadczenia Wykupu, przy zawarciu umowy na 20 lat: w pierwszych 2 latach trwania umowy wynosi 0%, w 3 roku umowy 20%, w 4 roku umowy 30%, w 5 roku umowy 40%, w 6 roku umowy 50%, w 7 roku umowy 60%, a w następnych latach dalsze podwyższenie Świadczenia Wykupu tak że w 20 roku osiąga wartość 96%.

W myśl §24 ust. 1 pkt 1 OWU z tytułu zawarcia i wykonywania umowy Ubezpieczyciel pobiera opłatę wstępną. Zgodnie z §24 ust. 1 pkt 2 OWU opłata wstępna stanowi określony procent wartości każdej należnej w pierwszym Roku Polisy Składki Regularnej oraz każdej zapłaconej z tytułu Umowy Składki Dodatkowej. Stawka opłaty wstępnej od Składki Regularnej określona jest w ust. 6 załącznika nr 1 OWU. Stawka opłaty wstępnej od Składki Dodatkowej wskazana jest w ust. 7 załącznika nr 1 do OWU. Opłata wstępna pobierana jest w dniu zapisania środków na Rachunku Jednostek Funduszy jako równowartość odpowiedniej liczby Jednostek Funduszy.

W myśl ust. 6 załącznika nr 1 OWU opłata wstępna od składki regularnej wynosi 0%, a w myśl ust. 7 tego załącznika opłata wstępna od składki dodatkowej wynosi 2%.

Pozwany tytułem dodatkowej alokacji powiększył rachunek powoda o kwotę 240 zł.

Przedmiotowa umowa została rozwiązana w dniu 31 maja 2012 roku. Na dzień rozwiązania umowy nr (...) wartość części bazowej rachunku wynosiła 2.804,58zł, wysokość świadczenia wykupu została ustalona na kwotę 0zł.

W trakcie podpisywania umowy powód nie myślał o ryzyku kursowym i inwestycyjnym. Umowę rozwiązał z uwagi na brak płynności finansowej.

Prezes Urzędu Konkurencji i Konsumentów w decyzji nr (...) określił zasady ustalania świadczenia wykupu przez pozwanego. W decyzji nie opisano abuzywności świadczenia wykupu przedmiotowego produktu, jednakże

wymieniono szereg produktów powoda o bardzo podobnej strukturze jak produkt o nazwie M. (...) o indeksie (...), które Prezes Urzędu Ochrony Konkurencji i Konsumentów uznał za abuzywne.

Dla polisy nr (...) sporządzone zostało zestawienie kosztów. Koszt prowizji wyniósł 2448,12 zł, pozostałe koszty akwizycji wyniosły 1577,39 zł, dodatkowa alokacja wyniosła 240 zł, koszty administracyjne związane z wykonywaniem umowy określono na kwotę 463,52 zł, a pozostałe koszty techniczne na kwotę 5,07 zł, łącznie 4734,10 zł.

Sąd Rejonowy uznał, że powoda i pozwanego łączyła umowa ubezpieczenia na życie z ubezpieczeniowym funduszem kapitałowym.

Bezspornym było, że umowa ubezpieczenia łącząca strony niniejszego postępowania została zawarta przez przedsiębiorcę (pozwanego) z konsumentem (powodem).

Powód nie wykazał jednak, iż został wprowadzony w błąd. Pozwany jako profesjonalista w zakresie udzielania ubezpieczeń zobowiązany jest poinformować swojego kontrahenta, czyli konsumenta, będącego z zasady słabszą stroną stosunku umownego, o istotnych okolicznościach dotyczących kontraktu w sposób rzeczowy, prawdziwy i kompletny. Wniosek złożony przez powoda celem zawarcia umowy z pozwanym, który stanowił podstawę zawarcia tej umowy nie jest obszerny, nie zawiera także definicji ani sformułowań nieznanymi dla przeciętnego konsumenta. Została tam wskazana wysokość stawki podstawowej 200 zł miesięcznie, wskazanie na jakie fundusze kapitałowe i w jakiej wysokości zostanie ta składka podzielona ((...) 3). Same zaś zasady zawarcia umowy zostały zawarte na jednej stronie.

Powód we wniosku zaznaczył, iż przed zawarciem umowy otrzymał i zapoznał się z treścią Ogólnych Warunków Ubezpieczenia na Życie z Ubezpieczeniowym Funduszem Kapitałowym ze Składką Regularną M. (...) o indeksie (...), z regulaminem Ubezpieczeniowym Funduszy Kapitałowych o indeksie (...)- (...), z wykazem Ubezpieczeniowych Funduszy Kapitałowych oraz innych pozycji inwestycyjnych oferowanych przez (...) S.A. o indeksie (...). W umowie nie zagwarantowano powodowi minimum środków zgromadzonych na rachunku powoda. Wręcz przeciwnie w §25 ust. 1 OWU wskazano, że ubezpieczyciel nie daje jakichkolwiek gwarancji co do Wartości Rachunku oraz wysokości świadczeń, których kwota związana jest z wartością Jednostek Funduszy. Nie można więc uznać, że powód był nieświadomy ryzyka inwestycyjnego.

Sąd stwierdził, że brak jest przesłanek aby uznać, iż umowa jest nieważna poprzez wprowadzenie powoda w błąd.

Powód powołał się także na nieważność umowy z uwagi na obejście prawa poprzez zawarcie umowy ubezpieczenia z ufk, a to ustawy o obrocie instrumentami finansowymi oraz ustawy o funduszach inwestycyjnych. W ocenie Sądu I instancji zawarcie umowy ubezpieczenia na życie z ubezpieczeniowym funduszem kapitałowym zostało określone w ustawie z dnia 22 maja 2003r. o działalności ubezpieczeniowej, a następnie w ustawie z dnia 11 września 2015 roku o działalności ubezpieczeniowej i reasekuracyjnej. W załączniku w Dziale I – (...) na życie w grupie 3 określono także ubezpieczenia na życie, związane z ubezpieczeniowym funduszem kapitałowym, w których świadczenie zakładu ubezpieczeń jest ustalone w oparciu o określone indeksy lub inne wartości bazowe. Zatem zawarcie takiej umowy jest dopuszczalne przez prawo.

Powód podnosił także, iż za nieważnością umowy przemawia fakt, iż ukształtowanie zobowiązania ubezpieczyciela jest sprzeczne z właściwością stosunku zobowiązaniowego, gdyż ubezpieczyciel nie gwarantował osiągnięcia zysku, zaś sam miał zapewniony pewny zysk z tytułu użyczenia. Powód umówił się bowiem z pozwanym, że ten przez długi czas będzie inwestował środki powoda w ubezpieczeniowe fundusze kapitałowe. Rozliczenie kosztów zawarcia i wykonania umowy ubezpieczenia jest rozłożone w czasie trwania umowy w związku z sukcesywnym pobieraniem opłaty administracyjnej i opłaty za zarządzanie. Nie można przesądzić, że po 20 latach powód nie osiągnąłby zysku przewyższającego koszty zawarcia umowy. Powód został pisemnie poinformowany o tym, że ubezpieczyciel nie daje jakichkolwiek gwarancji co do Wartości Rachunku oraz wysokości świadczeń, których kwota związana jest z wartością Jednostek Funduszy.

Powód wypowiedział umowę po upływie 1,5 roku jej trwania, a więc znacznie przed planowanym terminem zakończenia umowy, stąd brak osiągnięcia zysku nie jest czymś niezwykłym. Powód sam we wniosku wskazał na jakie fundusze kapitałowe i w jakiej wysokości przeznaczy swoją miesięczną składkę.

Sąd Rejonowy uznał także za niezasadne żądanie powoda uznania za bezskuteczne postanowień Ogólnych Warunków Ubezpieczenia na Życie z Ubezpieczeniowym Funduszem Kapitałowych ze składka regularną M. (...) tj. 23 ust. 5 OWU oraz ust. 15 załącznika nr 1 do OWU wraz z zamieszczoną tam tabelką, jako niedozwolonych. Powód domagał się z tego tytułu kwoty 2804,58 zł wraz z odsetkami, stanowiącej niezasadnie obniżone świadczenie wykupu.

Sąd I instancji wskazał, że dokonując wykładni powyższych postanowień OWU miał na względzie brzmienie art. 385¹ k.c. W ocenie Sądu postanowienia umowne zawarte w § 23 ust. 5 OWU oraz ust. 15 załącznika do OWU nie spełniają przesłanki rażącego naruszenia interesów konsumenta. § 23 OWU przewiduje w wypadku rozwiązania umowy obowiązek przekazania ubezpieczającemu kwoty w wysokości Świadczenia Wykupu. Oczywistym jest, że pozwany poniósł koszty zawarcia umowy i rozwiązanie przez powoda umowy (ewentualnie przez pozwanego z powodu nieziszczenia składki przez powoda) przed upływem terminu powoduje, iż ubezpieczyciel nie będzie mógł zrekompensować sobie poniesienie tych kosztów ze składek powoda. Powód doskonale sobie zdawał sprawę, iż umowa jest długoterminowa, zawarta na 20 lat i powód jako racjonalny konsument powinien sobie zdawać sprawę, iż rozwiązanie umowy długoterminowej przed upływem terminu jej zawarcia, spowoduje dla niego negatywne skutki. Umowa zawarta przez powoda nie należy do umów zawieranych w sprawach życia codziennego, zawiera też sformułowania i mechanizmy nieznanne dla przeciętnego konsumenta. Nie powoduje to jednak, iż powód może zaniechać należytej staranności przed zawarciem umowy. Zdaniem Sądu skoro umowa została zawarta na 20 lat, to minimum co powinien zrobić powód było zapoznanie się z Ogólnymi Warunkami Ubezpieczenia i załącznikiem postaci opłat i wartości wykupu.

Pozwany podnosił, że potrącenie 100% Świadczenia Wykupu było usprawiedliwione wysokimi kosztami, jakie ponosi on w związku z zawarciem umowy, a które kompensowane są zyskami osiąganymi w kolejnych latach.

Ponadto Sąd Rejonowy za skuteczny uznał zarzut przedawnienia roszczenia. Umowa została rozwiązana z dniem 31 maja 2012r., od tej zatem daty roszczenia z niej wynikające, stały się wymagalne i zaczął co do nich biec termin przedawnienia. Sąd przyjął zgodnie z art. 819 §1 k.c. trzyletni termin przedawnienia.

Powód w apelacji zaskarżył wyrok w części i wniósł o jego zmianę i zasądzenie na jego rzecz 2804,58zł z odsetkami od 14 lutego 2017r. i zasądzenie na swoją rzecz kosztów procesu za obie instancje.

Zarzucił naruszenie prawa materialnego, a to:

- 1) art. 385¹ § 1 k.c. i art. 385² k.c. przez ich niezastosowanie i niestwierdzenie abuzywności zapisów dotyczących ukrytej opłaty likwidacyjnej,
- 2) art. 819 § 1 k.c. przez jego zastosowanie i art. 118 k.c. przez jego niezastosowanie, w sytuacji gdy roszczenie powoda przedawnia się z upływem 10 letniego terminu,
- 3) art. 405 k.c. w zw. z art. 410 k.c. przez ich niezastosowanie.

W odpowiedzi na apelację pozwana wniosła o jej oddalenie i zasądzenie na swoją rzecz kosztów postępowania apelacyjnego.

Sąd Okręgowy ustalił i zważył, co następuje:

Apelacja zasługiwała na uwzględnienie.

Sąd Okręgowy podzielił i przyjął za własne niekwestionowane przez strony ustalenia faktyczne stanowiące podstawę faktyczną rozstrzygnięcia zawartego w zaskarżonym wyroku. Sąd wywiódł jednak z prawidłowo ustalonego stanu faktycznego błędne wnioski.

Odnosząc się do zarzutów naruszenia prawa materialnego tj. art. 405 k.c. w zw. z art. 410 k.c. przez ich niezastosowanie zarzut ten należało uznać za chybiony. Powód wywodził swoje roszczenie z zawartej pomiędzy stronami umowy, stojąc na stanowisku, że pozwana powinna wypłacić dochodzoną w pozwie należność w związku z zawartą umową, którą zatrzymała na podstawie postanowień umowy, mających charakter postanowień niedozwolonych w rozumieniu art. 385¹ k.c. Tymczasem stosownie do § 2 tego artykułu, jeżeli niedozwolone postanowienia umowne nie wiążą konsumenta, strony są związane umową w pozostałym zakresie. Zatem w istocie powód dochodził wykonania umowy z pominięciem niedozwolonych postanowień umownych, na podstawie których pozwana odmówiła wypłaty środków powoda.

Pozostałe zarzuty zawarte w apelacji odniosły jednak skutek. Sąd Okręgowy uznał, że postanowienia umowne, w oparciu o które pozwana odmówiła wypłacenia powodowi dochodzonej kwoty miały charakter abuzywny.

Umowa ubezpieczenia na życie z ubezpieczeniowym funduszem kapitałowym jest umową mieszaną z elementami klasycznego modelu umowy ubezpieczenia na życie i postanowieniami charakterystycznymi dla umów, których celem jest inwestowanie kapitału. Za dominujący w takiej umowie należy uznać aspekt kapitałowy, którego celem jest istnienie długotrwałego stabilnego stosunku prawnego łączącego strony w celu zgromadzenia jak najwyższego kapitału i wygenerowania możliwie najlepszego efektu ekonomicznego dla ubezpieczającego, co zapewnia także ubezpieczycielowi określone korzyści. Podkreślić tymczasem należy, że pojęcie postanowień określających główne świadczenia stron rozumieć należy wąsko, jako obejmujące jedynie klauzule wprost odnoszące się do obowiązku głównego, realizowanego w ramach umowy, przez określenie jego zakresu, a wszelkie wątpliwości należy rozstrzygać na rzecz objęcia klauzuli kontrolą merytoryczną (por. uzasadnienie uchwały Sądu Najwyższego z 29 czerwca 2007 r., III CZP 62/07, LEX nr 270431). Świadczeniem głównym są klauzule regulujące świadczenie typowe dla danego stosunku prawnego, stanowiące te jego elementy, które konstytuują istotę danego porozumienia.

W łączącej strony umowie zobowiązanie ubezpieczyciela obejmowało zatem dwa świadczenia główne: wypłatę sumy ubezpieczenia na wypadek śmierci osoby ubezpieczonej bądź dożycia określonego wieku oraz zarządzanie na zlecenie ubezpieczającego wpłaconymi przez niego środkami pieniężnymi. Ekwiwalentem tych świadczeń było świadczenie wzajemne ubezpieczonego, sprowadzające się do obowiązku zapłaty składki oraz uregulowanie opłat wskazanych w § 23 OWU. Tego typu umowie ubezpieczenia świadczenie wykupu nie jest świadczeniem głównym w rozumieniu art. 385¹ k.c.

Sąd Rejonowy przedstawił w tym względzie celną argumentację, ostatecznie jednak nie stwierdzając abuzywności postanowień OWU.

Sąd odwoławczy uznał, że kwestionowane przez powoda postanowienia umowne kształtowały jego praw i obowiązków w sposób sprzeczny z dobrymi obyczajami, rażąco naruszając jego interesy. W sytuacji, w której ww. postanowienia, w oparciu o które pozwana zatrzymała część świadczenia, nie stanowiły świadczenia głównego oraz nie zostały uzgodnione z powodem indywidualnie stwierdzić należy, że postanowienia te, w świetle okoliczności rozpoznawanej sprawy, kształtowały obowiązki powoda w sposób sprzeczny z dobrymi obyczajami, rażąco naruszając jego interesy. Zawarta przez powoda z pozwaną umowa nie należy do umów zawieranych powszechnie w obrocie prawnym, co nakłada na przedsiębiorcę – profesjonalistę szczególne obowiązki w zakresie poinformowania konsumenta o jego prawach i obowiązkach. W art. 385 § 2 k.c. wprost określono, że wzorzec umowy powinien być sformułowany jednoznacznie i w sposób zrozumiały, a postanowienia niejednoznaczne tłumaczy się na korzyść konsumenta. Wysokość świadczenia zatrzymanego przez pozwaną, bez wcześniejszego szczegółowego wyjaśnienia i wskazania, co się na nie składa, świadczyło o nieusprawiedliwionej dysproporcji praw i obowiązków na niekorzyść konsumenta

i również dlatego przemawiało za abuzywnością postanowień umownych uprawniających pozwaną do zatrzymania kwoty dochodzonej przez powoda.

W postanowieniach wzorca umownego (postanowień OWU i tabeli stanowiących załącznik do OWU) brak jest jednoznacznego wskazania, że niewypłacona wartość składek służy pokryciu znacznych kosztów ponoszonych przez ubezpieczyciela w związku z zawarciem i realizacją umowy. Takie ukształtowanie obowiązku nałożonego na konsumenta jest niezgodne z dobrymi obyczajami, zakładającymi lojalność przedsiębiorcy wobec konsumenta oraz konstruowanie jasnych i przejrzystych postanowień umownych bez zatajania jakichkolwiek okoliczności wpływających na prawną i ekonomiczną sytuację konsumenta w razie zawarcia umowy (por. wyrok Sądu Najwyższego w Warszawie z 18 grudnia 2013 r., I CSK 149/13, OSNC 2014/10/103). Brak jest jakiegokolwiek uzasadnienia prawnego do określania czynników kształtujących wysokość wykupu ex post, czyli dopiero w sytuacji zaistnienia sporu.

Pozwana nie wykazała, że poniosła celowe koszty pozostające w związku z umową zawartą z powodem, nie zgłosiła w tym zakresie zarzutu potrącenia.

Pozwana, wobec konieczności pominięcia postanowień umownych pozwalających na odmowę wypłaty dochodzonej przez powoda należności, i obowiązywania w pozostałej części umowy, zobowiązana była do spełnienia świadczenia. Jak wynika z historii polisy w czasie trwania umowy pozwana co miesiąc potrącała ze składek powoda opłaty takie jak: opłata za zarządzanie aktywami, opłata administracyjna, opłata za ryzyko ubezpieczeniowe, opłata za zarządzanie portfelem. Po rozwiązaniu umowy należało wypłacić powodowi kwotę stanowiącą równowartość posiadanych przez niego na dzień rozwiązania umowy jednostek uczestnictwa wynikającą z aktualnego kursu giełdowego. Pozwana nie wykazała jakichkolwiek dalszych kosztów, które poniosła w związku z rozwiązaniem umowy i potrącenie wartości posiadanych przez powoda środków w całości jako opłaty za całkowity wykup polisy nie znajduje żadnego uzasadnienia.

Błędnie także uznał Sąd Rejonowy, że doszło do przedawnienia roszczenia na podstawie art. 819 § 1 k.c. Przepis ten nie ma w tym przypadku zastosowania, a zgodnie z art. 118 k.c. termin przedawnienia wynosi 10 lat (tak Sąd Najwyższy w orzeczeniach o sygn. III Czp 13/18, III Czp 20/18 i III Czp 22/18).

Sąd Okręgowy, mając powyższe na uwadze na podstawie art. 386 § 1 k.p.c. zmienił zaskarżony wyrok, zmieniając także rozstrzygnięcie o kosztach procesu, orzekając o nich na podstawie art. 100 k.p.c., ustalając że powód wygrał proces w I instancji w 87 %.

Jednocześnie, na podstawie art. 98 k.p.c. w zw. z art. 108 § 1 k.p.c. Sąd Okręgowy zasądził od pozwanej na rzecz powoda 891zł, na które złożyła się opłata od apelacji oraz koszty zastępstwa procesowego w postępowaniu odwoławczym.

SSO Barbara Braziewicz SSO Magdalen Balion – Hajduk SSO Gabriela Sobczyk